

*Марченко О. Г., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри
соціології та психології Харківського національного університету
внутрішніх справ;*

*Жвтоніжко І. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри вищої
математики та інформатики Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНІЙ ВІЙНІ

Агресивній війні, яку російська федерація розв'язала проти України, передували тривалі та масштабні заходи інформаційно-психологічного характеру. Так, характеризуючи наслідки бучанської трагедії, міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба звернув увагу на те, що жахливі події спровокувала багаторічна російська пропаганда, яка розпалювала ненависть і дегуманізувала українців, плекала відчуття російської переваги та закладала підґрунтя для звірств. Політик закликав науковців з усього світу досліджувати, що призвело до трагедії.

На наше переконання, інформаційно-психологічне протиборство є особливо актуальним у латентній або гібридній (неконвенційній) фазах війни, оскільки воно відбувається переважно у віртуальному просторі, де наслідки та результати не постають у матеріально-наочному вигляді. Окрім того, основними дієвими суб'єктами інформаційно-психологічного впливу виступають не військовослужбовці, а цивільні особи, а саме представники засобів масової інформації, телебачення, Інтернет та інші засоби масової комунікації.

Метою інформаційно-психологічного впливу є поширення ідей пропагандистського характеру, контролювання розвитку ситуації, інформаційний тероризм у вигляді хакерських атак, інформаційної блокади тощо. Теоретичним підґрунтям інформаційно-психологічного протиборства є певні закони, закономірності та принципи. Так, закони відображають істотні, відносно сталі зв'язки та відношення, що діють в інформаційному просторі. Прикладом може

служувати формула для обчислення міри інформаційного вмісту, яку свого часу вивів Шеннон. Величина I називається власно інформацією (англ. *self information*) або несподіваністю (англ. *surprisal*) повідомлення. Її числове значення може бути оцінено за формулою: $I = -\sum_{i=1}^N p_i \log_2 p_i$, де p_i – ймовірність i – тої, N – їх кількість. За закономірність йдеться, якщо повторювані зв'язки, відносини інформаційно-психологічного протиборства в кількісному відношенні виражені слабкіше. Особливістю законів та закономірностей інформаційно-психологічного впливу є те, що, на відміну від законів і закономірностей природи, вони проявляються через діяльність людей, тому мають явно виражений відбиток суб'єктивного фактору. На основі дії законів і закономірностей, практичного досвіду інформаційно-психологічної діяльності формулюють принципи її реалізації, в яких виражається єдність об'єктивного і суб'єктивного аспектів, оскільки принцип – це правило, за яким визначаються як дії суб'єкта, що він їх впроваджує задля досягнення мети, так і конкретні об'єктивні умови, за яких ці дії реалізуються.

Проілюструємо теоретичну основу інформаційно-психологічного протиборства на прикладі дії його основних законів, закономірностей і принципів. Так, провідними є закони визначальної ролі політичних цілей, залежності процесу та результату інформаційно-психологічної діяльності від економічних, соціально-політичних, науково-технічних, військових можливостей протиборчих сторін тощо. Універсальний характер має закономірність, що відображає кількісно-якісні характеристики та зв'язки інформаційно-психологічного впливу (рівень підготовленості, злагожденість дій суб'єктів інформаційно-психологічної діяльності в часі та просторі та ін.), що зумовлюють форми, способи та ефективність організації інформаційно-психологічної діяльності. Серед специфічних принципів інформаційно-психологічного впливу виокремимо такі, що стосуються зосередження сил у вирішальному місці та у вирішальний момент, усебічної завчасної підготовки сил та засобів. Зазначені принципи реалізуються в конкретних формах і способах ведення інформаційно-психологічного протиборства, що об'єднує принципова методологія багатолінійної та багаторівневої омани, брехні, повтору, спеціального структурування інформації, її колажування та

дозування. Більш складними формами інформаційно-психологічного впливу є побудова міфів, паралельних моделей світу, безпосередні підривні інформаційні акції. Інформаційна зброя здатна руйнівню впливати на свідомість, ментальну сферу, логічні структури і зв'язки, утруднюючи можливість правильних висновків і адекватних оцінок.

Зрозуміло, що ефективність психологічного впливу пропагандистських технік і технологій є найбільшою в разі некритичного сприймання інформації реципієнтами, відсутності бажання аналізувати реальний стан речей. Зазначене актуалізує критичне мислення як процес цілеспрямованих, саморегулюючих міркувань особистості, що супроводжується інтерпретацією, аналізом, оцінкою подій, поясненням їх в смисловому, емоційному, моральному, історичному аспектах, на яких ґрунтується прикінцеве судження. Так, в інформаційно-смисловому аспекті процедури критичного мислення запобігають когнітивній дезорієнтації людини, зламу цілісної картини світу внаслідок ворожого інформаційно-психологічного впливу. В інформаційно-емоційному аспекті – критичне мислення запобігає руйнації емоційного життя, непропорційного зміщення акцентів у нормальних життєвих інтересах, сприяє збереженню здатності до адекватного сприйняття дійсності. В інформаційно-моральному сенсі людина, яка здатна мислити критично, зберігає непохитними засвоєні норми моралі, адекватні уявлення про добро і зло. В історичному аспекті критичне мислення допомагає людині зберегти національні коріння, запобігає втраті колективної пам'яті, виробленої культурно-соціальним буттям, трансформації аксіологічної системи координат.

Таким чином, вироблення критичного стилю мислення, яке передбачає формування рефлексивно-оцінної розумової діяльності, спрямованої на пошук і актуалізацію світогляду, світосприйняття, життєвих цінностей і «вибудовування» їх ієрархічності, забезпечує запобігання негативним наслідкам ворожого інформаційно-психологічного впливу.